

Kõrghariduse ja teaduse rahastamise ning korraldamise rakkerühma

14. kohtumise kokkuvõte

Rahukohtu 1

21. august, 2017.a.

Algus 13:00, lõpp 16:00

Osalesid: Katrin Pihor (Rakkerühma juht); Indrek Reimand (Haridus-ja Teadusministeerium); Viljar Lubi (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium); Britt Järvet ja Andra Kütt (Eesti Üliõpilaskondade Liit); Hanna Kanep (Rektorite Nõukogu); Kaie Koskaru-Nelk ja Jaanus Karv (Rahandusministeerium); Andres Öpik (Teaduste Akadeemia); Kadi Steinberg (Tööstuste Keskliit).

Puudus: Rektorite Nõukogu teine esindaja

Kohal viibisid: Toomas Danneberg (Teenusmajanduse Koja esindaja); Tiina Saron (Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda); Helelyn Tammsaar (Rakkerühma juhi assistent); Anne Jürgenson (Riigikantselei).

Päevakord

1. Rakkerühma uue juhi tutvustus
2. Rakkerühma uuendatud tegevus- ja ajakava ning tööpõhimõtete tutvustus
3. Rakkerühma ettepanekute lähtekohtade arutelu
4. TA asutuste konsolideerimise lähtekohad ja ootused tulemusele
5. Rahastamismudeli probleemkohad ja ootused uuele rahastamismudelile
6. Korralduslikud teemad

1. Rakkerühma uue juhi tutvustus

Anne Jürgenson tutvustas rakkerühma uut juhti Katrin Pihorit, kes asus antud ametikohal tööle 10. juulil, 2017. Katrin Pihor tegi lühikese enesetutvustuse.

2. Rakkerühma uuendatud tegevus- ja ajakava ning tööpõhimõtete tutvustus

Rakkerühma juht tutvustas uuendatud tegevuskava. Lähtudes rakkerühmale pandud ülesannetest tegi Katrin Pihor ettepaneku töötada edasi kolmes suuremas tööloigus:

1. Üldhinnang
  2. Konsolideerimine
  3. Pikaajaline rahastamismudel
1. Üldhinnangu puhul on ettepanek, et rakkerühma juht ning juhi abi koostavad sünteesraporti (tähtajaga 30.09.2017) tuginedes olemasolevatele analüüsidele ning raportitele: tuuakse välja tugevused, suurimad proovikivid ja ebakõlad. Üldhinnangut arutab ja kinnitab rakkerühm oktoobrikuisel kohtumisel, üldhinnangust lähtuvalt koostatakse ettepanekute väljatöötamise kava.
  2. Konsolideerimine: rakkerühma juht tegi ettepaneku käsitleda konsolideerimise temaatika all ka tugiteenuste konsolideerimisest saadavat võimalikku kasu. Antud teema puhul on kavas viia läbi ekspertintervjuud, väliskogemuse analüüs, Eesti senise kogemuse analüüs ning tugiteenuste kaardistus ülikoolide info põhjal. Teema on rakkerühmas arutlusel detsembris, 2017.
  3. Pikaajalise rahastamismudeli osas on seatud neli eesmärki:
    - Tagada teaduse tasakaalustatud ja jätkusuutlik rahastus
    - Motiveerida teadlasi ettevõtlikkusele

- Motiveerida ettevõtteid teadusmahukusele
- Riik kui tark TA tellija ja kasutaja

Käesoleva teema osas on kavas olemasolevate ettepanekute süntees, kohtumised valitud erialaliitudega, ekspertarutelud: teema on rakkerühmas arutlusel detsembris, 2017.

Tööpõhimõtted

Katrin Pihor tutvustas ettepanekuid rakkerühma tööpõhimõteteks. Lähtuvalt sellest, et rakkerühm on huvide kandja (vs ekspertide kogum), on peamine eesmärk leida ühisosa ning teha seda olles konstruktiivsed ning orienteerudes lahendustele. Kuna ei ole realistlik saavutada üksmeelt kõikides küsimustes või lahendusettepanekutes, on rakkerühma eesmärk leida nn *consent* - s.t. huvirühma esindaja ei pruugi nõustuda sellega, et kõnealune ettepanek on parim soovitatav lahendus, kuid ta on ühise otsuse nimel valmis sellega leppima. Kui ühisosa leida ei suudeta ja vastuolud on põhimõttelised, fikseeritakse eriarvamused.

Arutelu

Järgnenud arutelu käigus leidis rakkerühm, et on oluline jätkata sealt, kus rakkerühma töö kevadel pooleli jäi. Rakkerühma uus juht on kursis varasemalt rakkerühmas peetud diskussioonidega, mistõttu ei ole vajalik taasavada kõiki teemasid.

Tõdeti, et hinnangut andes on hetkeolukorda võimalik kirjeldada väga erinevalt, andes nii äärmuslikult negatiivseid kui positiivseid hinnanguid—seati eesmärgiks anda võimalikult tasakaalukas vaade ning keskenduda neile valdkondadele, kus on võimalik ja mõistlik muutusi esile kutsuda.

Rakkerühm tõdes, et TAI strateegia on üldjoontes asjakohane ja kuigi mõned selles seatud eesmärgid ei ole täitunud plaanipäraselt, ei ole rakkerühmal kavas piirata end strateegiadokumentidega ega ka konkureerida TAI strateegia täitmise vahearuandega. Vaadeldes süsteemi laiemalt ning võttes arvesse nii EL-i kui OECD soovitusi ja rahvusvahelist kogemust, on rakkerühma ülesanne leida konkreetseid tegevussuunad; analüüsida väliskogemust—millised tegevused on andnud majanduses mõju jne. Selle tulemusel on siiski ka võimalik, et rakkerühm teeb ettepanekuid TAI strateegias seatud prioriteetide ning eesmärkide osas.

Tõdeti, et rakkerühm saab anda soovitusi, pakkuda välja valikuid, esitada stsenaariumianalüüse, kuid see, kas ja milliste lahenduste kasuks otsustatakse, on poliitiline valik, mis ei ole rakkerühma pädevuses.

3. Rakkerühma ettepanekute lähtekohtade arutelu

Rakkerühma juht koostas rakkerühma eelnevate arutelude tulemuste põhjal lähtekohad. Edasiste ettepanekute väljatöötamisel jälgitakse, et need aitaksid kaasa lähtekohtade tugevdamisele ja ei läheks nendega põhimõttelisse vastuollu. Lähtekohtade osas paluti kohtumisele eelnevalt rakkerühma liikmetel internetiküsimustikus ära märkida oma toetus valgusfoori põhimõttel:

Roheline: ettepanekuga põhimõtteliselt nõus

Kollane: kõnealune ettepanek ei ole parim soovitatav tulemus, kuid ma olen ühise otsuse nimel valmis sellega leppima

Punane: absoluutne vastuseis, ettepanek kahjustab esindatavate huve ja sellega ei tohiks edasi minna

Kokkuvõtlikult ei olnud pakutud lähtekohtade osas rakkerühmas suuri erimeelsusi.

Kohtumisel adresseeriti neid väiteid, mis olid saanud kollaseid hääli. All järgnevad hääletamisel olnud lähtekohad:

1. **TA-le seatud eesmärgid ja kavandatud tegevussuunad TAI strateegias ja ettevõtlusstrateegias on üldjoontes adekvaatsed.**
2. **Teaduse ja ettevõtluse erinevate rollidega ühiskonnas tuleb arvestada. Teaduse põhiolemus on muuta rahalised ja inimressursid uueks teadmiseks või oskusteabeks, ettevõtluse eesmärgiks on muuta uued teadmised ja oskusteave rahaliseks ressursiks.**
3. **TA rahastamise selgus, prognoositavus ja läbipaistvus peab kasvama: kui palju, kuidas, kellele ja milliste tulemuste saavutamiseks.**
4. **Rahastamise suurendamine ei ole eesmärk, vaid vahend TAI eesmärkide saavutamiseks.**
5. **Baasteaduse püsimise kõrval on oluline strateegiliste uurimisteemade püstitamine ja rahastamine ühiskonnas oluliste küsimuste või väljakutsete lahendamiseks.**
6. **Rahastamismudel peab toetama teadlaskarjääri atraktiivsuse kasvu sh erasektoris.**
7. **TA ühiskondliku mõju saavutamine eeldab tihedat koostööd ja sünergiat riigiasutuste vahel.**
8. **Iga teadlane peab olema võimeline mõtesama, mis on tema panus ja mõju ühiskonnas: isiklik huvi teada saada ei tohi olla ainus motivaator teadustöös.**
9. **Tippteaduse olemasolu ja võimekus peab dikteerima majanduse arengut arvestades ettevõtlusstruktuuri arengupotentsiaaliga: tippkeskused ja nutikas spetsialiseerumine kolmepoolses kokkuleppes.**
10. **Kõrghariduse tellimus peab arvestama ühiskonna tulevikuvajadusi, kuid tellimuse mahu ja valdkonnad peaks määrama see, kelle on parimad teadmised selleks: ühelgi osapoolel ei ole eelist, vaid ühiskonna vajadus peab selguma kolmepoolse koostöös.**

Rakkerühm leppis kokku, et antud lähtekohas ei viita väljend "tellimus" varasemalt kasutusel olnud RKT süsteemile: kuigi eksisteerivad nii erialastipendiumid kui numbrilised eesmärgid teatud õppekohtadele, ei ole Eestis hetkel kasutusel riiklikku kõrgharidustellimust. Tõdeti, et OSKA on oluline samm edasi, ning sealt on juba saadud sisendeid ülikoolide tulemuslepingute jaoks. Samas säilib küsimus, mil määral ülikoolid OSKA tulemusi arvesse võtavad.

11. **Ülikool kui erialaste teadmiste ja –pädevuste edasikandja ja üldoskuste arendaja, spetsiifiline erialane oskusteave peab tulema ettevõtjatelt. Erialaste teadmiste sügavus süveneb kõrgemal haridustasemel, seega peab kasvama ka koostöö ettevõtetega.**

Antud teemal oli erimeelsusi rohkem. Vastavasisuliselt etteheiteid esitavad ettevõtjad peamiselt bakalaureuse ja magistrikraadiga tudengite osas—kriitika on enamasti ülekantavate oskuste osas - "üliõpilased on targad, aga ei oska midagi". Tudengite tööjõulisust (employability) tuleb tõsta läbi suurema praktika mahu õppekavades.

Näiteks on põllumajandushariduses viimastel aastatel aina süvenevaks probleemiks see, et bakalaureuse tasemel antakse vaid põhitõdesid, kuid kõrgematele tasemetele jõuab aina vähem tudengeid. Seega on oluline kriitiliselt hinnata, mis on baasteadmistena vajalik.

Rakkerühm jõudis kokkuleppele, et koostöö ettevõtlusega peab olema igal kõrghariduse astmel, kuid selle koostöö iseloom muutub – kui bakalaureuseõppes peab fookus olema praktilisematel oskustel teadmisi rakendada, siis magistri- ja doktoriõppes nihkub fookus teadmiste rakendamisele valdkondlikkus arendustöös.

12. **Ülikoolide roll ümber- ja täiendõppe pakkumisel peab kasvama (ülikoolide pädevuse piires).**

Ülikoolid on tänasel päeval valmis pakkuma ümber- ja täiendõpet, kuid riik hetkel seda ei rahasta (v.a. erandjuhud). Ümber- ja täiendõpet peetakse erahüveks, mille eest võiks tasuda kas inimene ise või töoandaja. Seega, ehk tuleks väite puhul asendada "ülikoolid" "riigiga"? Hetkel on inimese õigus üldharidusele tagatud seadusega, teatud tingimusi täites on ka õigus tasuta kõrgharidusele, kuid täiend- ja ümberõpet kõrgharidussüsteemis hetkel seadus ei reguleeri.

On alust arvata, et osa magistriõpingute katkestajatest ei ole sisseastudes kraadist huvitatud, küll aga võimaldab see võtta tasuta aineid, samas kui täiendõppes tuleks selle eest tasuda. Rektore

Nõukogu sõnul on ülikoolid viimastel aastatel otsinud võimalusi, et täiendõpet paindlikumaks teha, täiendõppe puhul on teatud olukordades õigus õppida koos tasemeõppuritega.

Tõdeti, et see teema on oluline ning rakkerühm nõustus, et ülikoolidel on potentsiaali seda pakkuda ja seda tuleks kasutada.

13. Tuleb vähendada dubleerimist õppekavade osas.

14. Teaduse kvaliteet määrab kõrghariduse kvaliteedi: kõrghariduse ja teaduse lahushoidmine rahastamismudelil ei ole asjakohane = valdkondades, kus soovime tööturu väljundit peab olema tagatud ka piisava kvaliteediga teadustöö.

HTM-i esindaja sõnul on suund ühildamise poole, järgmisel aastal sõlmitakse vaid üks leping, kuigi kõrgharidusele ja teadustegevusele jäävad kehtima erinevad indikaatorid. Ülikoolide seisukohast on see loogiline ja mõistlik, sest akadeemiline töö ning õppetegevus on tihedalt seotud pea iga akadeemilise töötaja puhul.

15. Kõrgkoolid kujundavad lõpetajate kaudu nii tulevasi tööandjaid kui rakendusuringute tellijaid: oma tulevasi koostööpartnereid ja tellijaid: selle kaudu ilmneb nii mõju kui tuleb võtta vastutus.

Eestis ei näi see olevat teadlik protsess—koos ettevõtliku hoiakuga peaks TA väärtustamine olema midagi, mida õppetöös rõhutatakse. Samuti tuleks kõrgkoolidel teha tunduvalt tihedamat koostööd vilistlastega. Õppekava kvaliteeti peegeldab usaldus ülikoolide ja õppejõudude vastu—omandatud teadmisi ja oskusi kõrgelt hinnates pöörduv vilistlane hiljem oma küsimustega koduülikooli tagasi.

Rektorite Nõukogu rõhutas, et antud valdkonnas oleks abiks, kui riik tagaks ülikoolidele ülevaate lõpetajate edukuse kohta tööturul õppekavade lõikes, vajadusel agregeerituna üle aastate.

Alates sellest aastast on tulemuslepingutes indikaatorina sees ka lõpetajate tööhõive, kuid tänaseid tulemusi mõjutab oluliselt see, et töötuse tase on Eestis väga väike.

Tagasisidesüsteemidesse on püütud kaasata ettevõtteid, kuid see ei ole tööle läinud. Sellised protsessid võtavad aega, kuna eeldavad mõttemudelite muutust.

16. Õppekava arenduse keskmeks peab saama õpiväljund: lõpetajate teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum. Sellest lähtuvalt tuleb kavandada õppetöö sisu sh õppeained, õppemeetodid ja valida õppejõud.

17. Edukad on need teadlased, kes on ettevõtlikud ja suudavad oma tegevust mõtestada laiemas ühiskondlikus plaanis: teevad rohkem nii teadusgrante kui ettevõtluslepinguid ning on hinnatud õppejõud.

Antud tõdemus haakub MKM-i ettepanekuga soosida riigi poolt rohkem teadlaste suundumist ajutiselt ettevõtlusesse, nn chief technology officer positsioon.

18. Teadlane peab olema võimeline mõtesama, mis on tema panus ja mõju ühiskonnas: isiklik huvi teada saada ei tohi olla ainus motivaator teadustööks.

HTM-i esindaja rõhutas, et tuleb arvestada võimalusega, et on teadlasi, kelle roll ongi seatud ennekõige tippbaasteadusega, kuid nende hulk pigem väike.

Ettevõtjate vaatest lähtuvalt leiti samuti, et hetkel ei tähtsustata koostööd ettevõtlusega piisavalt ja ei planeerita selleks aega. See tähendab omakorda seda, et teadlastel ei ole ka teadmist sellest, mis ettevõtlussektoris toimub ja millised on praktilised vajadused uute teadmiste ja oskuste järele.

Rektorite Nõukogu rõhutas, et tuleb mõista, et Eesti TA rahastamise süsteem see on äärmuslikult projektipõhine. See tähendab, et uurimisküsimused ja teemad tõstatatakse projektide poolt. Teadlane ei ole sellisel juhul mitte teema tõstataja, vaid lahenduse pakkuja rollis.

Hinnanguliselt on nt Tartu Ülikooli akadeemiliste töötajate palgafondist kaetud 47%, mis tähendab, et kogu ebakindlus ning nõue raha projektidega "sisse tuua" kanaliseerub akadeemilistele töötajatele. Administratiivtöötajate töötasu tuleb samuti katta suures osas projektidest, kuid nad saavad olla vaid toetavas rollis.

Sellel seoses tõdeti, et süsteemi analüüsid tuleks silmas pidada, et see motiveeriks teadlasi mõjuga arvestama. Samuti oldi nõus, et laiem mõju ühiskonnale on küll oluline, kuid teaduslikke läbimurdeid ei ole enamasti võimalik ette näha—mõju võib ilmneda ka alles pikemas perspektiivis.

19. Doktorioõppe potentsiaali realiseerimiseks teadmussiirdeprotsessis peab doktorioõppekavade tänane suunitlus valmistuda akadeemiliseks karjääriks nihkuma lõpetajate ettevalmistusele karjääriks avalikus või erasektoris.

Statistika viitab sellele, et on valdkondi, kus tööturg doktorikraadi puhul preemiat ei maksa. Erasektoris on väga vähe ametikohti, mis eeldavad doktorikraadi, ka OSKA raporti alusel hindavad tööandjad esmajärjekorras ikkagi oskusi ja teadmisi.

Samas on TAI strateegia seadnud doktorikraadiga lõpetanute osas kõrged eesmärgid, mis võib kaasa tuua doktorikraadiga inimeste potentsiaali alarakendamise. Arutelti, kas tuleks tõsta TA rakendamise oskust, võimekust ise endale töökohti luua ka väljaspool akadeemiat. Rakkerühmas leiti, et üldjoontes on antud lähtekoht adekvaatne. Doktorioõpet tuleks muuta paindlikumaks tegemata samas kompromisse tasemes.

4. TA asutuste konsolideerimise lähtekohad ja ootused tulemusele

Rakkerühma juhi nägemuses tuleb lähtuda eeldusest, et TA konsolideerimine on vahend eesmärgi saavutamiseks. Seega tuleb täpsustada, mis on eesmärk, kuidas seda mõõdetakse ning kuidas senised liitumised on eesmärgi täitmisele mõju avaldanud.

Rakkerühma juht tegi ettepaneku adresseerida sama tema raames ka ülesannet analüüsida avalik-õiguslike ülikoolide, teadusasutuste ja rakenduskõrgkoolide tugiteenuste (sh tehnoloogia- ja teadmussiirde, rahvusvahelise turunduse ning infotehnoloogia kasutamise, kinnisvara haldamise ja muude haldustegevuste) korralduse otstarbekust ning sellealast koostööst ja nende tegevuste konsolideerimisest saadavat võimalikku kasu. Kavandatavad tegevused on ekspertintervjuud, väliskogemuse analüüs ja tugiteenuste kaardistus ülikoolide info põhjal.

Rakkerühm arutles antud ülesandele lähenemist: üheks ideeks oli kaardistada, mis on üldse konsolideerimise põhjused. Teine ettepanek oli tõstatada küsimus, miks mõned teemad/probleemistikud pidevalt esile kerkivad ning pakkuda välja, kuidas neid lahendada.

Rakkerühm koostas sügisel 2016 esialgse loetelu põhimõtetest ja kriteeriumitest, kaaluti võimalust tuua igaühe puhul välja edulugu nii Eestist kui mujalt.

Antud teema on rakkerühmas arutlusel detsembris.

5. Rahastamismudeli probleemkohad ja ootused uuele rahastamismudelile

Lähtekohaks antud teema puhul on arusaam, et avaliku raha eest tellitud kõrgharidus peab teenima avalikku huvi. Kommertsialiseeritavat teadust võiks valdavalt rahastada erasektor.

Rakkerühmas väljatöötatav rahastamismudel peaks tuginema neljale sambale:

- Tagab teaduse tasakaalustatud ja jätkusuutlikku rahastuse
- Motiveerib teadlasi ettevõtlikkusele
- Motiveerib ettevõtteid teadusmahukusele
- Riik kui tark TA tellija ja kasutaja

Põhiprobleem ja väljakutse antud teema puhul on muuta Eesti majandust teadmismahukamaks. Fookuses on peamiselt erasektori TA tegevus ning küsimus, milliseid stimuleid tuleks luua.

Ettepanekuid antud küsimuste osas oodatakse rakkerühma liikmetelt 20. septembriks. Rakkerühmas tehti ettepanek arutada laiemalt koostöövorme era- ja avalikus sektori vahel (nt Aarhuse ülikooli näide), lisaks kaasata arutellu erialaliitusid.

Antud teema on rakkerühmas arutlusel detsembris.

6. Korralduslikud teemad

Rakkerühma juht jagab rakkerühma liikmetega üldhinnangut Eesti teadus- ja kõrgharidussüsteemi konkurentsivõime praegusele olukorrale ja arengupotentsiaalile, tähtaeg 30. september.

Rakkerühma töös on plaanitud veel neli kohtumist täiskooselus:

13. oktoober: üldhinnangu arutelu

13. detsember: konsolideerimise aruanne ja põhimõtted, rahastamismudeli muudatusettepanekud

10. jaanuar: konsolideerimise ettepanekute ja rahastamismudeli arutelu jätkub

9. veebruar: RR töö kokkuvõte, lahtiste küsimuste arutelu, tulemuste fikseerimine

Koosolekut juhatas: Katrin Pihor

Protokollis: Helelyn Tammsaar